

Sztochasztikus módszerek nagy volatilitású piacokon

Diplomamunka

Írta: Mályusz Miklós Tivadar

Alkalmazott matematikus szak

Témavezető: Márkus László, egyetemi docens

Valószínűségelméleti és statisztika tanszék

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Természettudományi Kar

2011

Bevezetés

A pénzügyi matematika egyik legjelentősebb színtere már hosszú ideje a részvényt-piacok elemzése. Természetes dolog egy részvény árára sztochasztikus folyamatként gondolni, ezzel a megfontolással pedig matematikailag formalizálhatóak a mindennaposan felmerülő kérdések.

Ezen kérdések közül az opciók árazása kiemelt fontosságú. Black és Scholes 1973-as formulája közgazdasági Nobel-díjat hozott kidolgozójának, és mindmáig alapvető viszonyítási pontja az opcióárazásnak, elméleti és gyakorlati téren egyaránt. A későbbi kutatások során azonban számos probléma merült fel a Black-Scholes formulával kapcsolatban. A részvényárakat exponenciális Brown-mozgásnak tekinti, azaz a véletlen szerepe egy normális eloszlású valószínűségi változón keresztül jelenik meg. Az empirikus adatok azonban egy vastagfarkú, és nem feltétlenül szimmetrikus eloszlás meglétét sejtetik. Ez motiválta a normális helyett először α -stabilis eloszlások használatát későbbi modellekben, ezek azonban túlságosan is vastagfarkúnak bizonyultak. Ennek enyhítésére születtek meg a temperált stabilis eloszlások, melyek a normálisnál vastagabb, az α -stabilisoknál pedig vékonyabb farokvastagsággal rendelkeznek. A temperált stabilis eloszlás ugyan nem stabilis, viszont korlátlanul osztható, így segítségével tudunk sztochasztikus folyamatot generálni.

A temperált stabilis eloszlás használatával Brown-mozgás helyett már a jóval általánosabb Lévy folyamat lesz a meghajtófolyamat a részvényárban, azonban ezzel kapcsolatban is felmerülnek problémák.

Az árfolyamokban megfigyelhető, hogy nagy eséseket általában nagy emelkedések, vagy további nagy esések követnek. Azaz, ha egy adott időszakban a szokásosnál nagyobb volt a részvényár volatilitása, akkor egy darabig továbbra is nagyobb volatilitásra lehet számítani (volatility clustering). Azonban a Lévy-folyamatok egyik alapvető tulajdonságuk, nevezetesen a független növekményűség miatt, ezt nem tudják visszaadni. Ez inspirálta olyan modellek megalkotását, melyekben a véletlen szerepe megnő, ha a korábbi időszakban az átlagosnál nagyobb ingadozások voltak. Az ilyen elgondolással készített modellek közül a Bollerslev által bevezetett GARCH modellek a legelterjedtebbek és legjobban alkalmazhatóak, azonban ezekben is normális eloszlású változókon keresztül értelmezzük a véletlen szerepét.

Kim és Rachev munkái a témakörben mérföldkönek tekinthetők. Egyfelől általánosítják a temperált stabilis eloszlásokat (MTS), másfelől egy jól körülhatárolható alosztályt definiálnak, amellyel komplex folyamatokat lehet felépíteni úgy, hogy a belőlük

származó implicit volatilitás jól közelítse a valós piaci árból számítottat. Ismert, hogy ezeket a modelleket sikerrel alkalmazták valódi piaci szereplők számára is. Szakdolgozatom célja ezen kutatások elméleti háttérének felvázolása, és az eredmények bemutatása. Végül egy Monte Carlo módszeres opcióárazással magam is megvizsgálom a modell hatékonyságát az implicit volatilitás szempontjából.

A dolgozatom első részében általános tételek és definíciók találhatóak a Lévy-folyamatokról és a temperált stabilis eloszlásokról. A második fejezetben bemutatom azokat a speciális eloszlásokat, amelyek a modellek felépítésében szerepet játszanak. A harmadik részben folytonos, a negyedikben diszkrét piaci modellekről lesz szó. Végül az ötödik részben a felmerülő véletlen számok szimulációjára térek ki, és egy konkrét példán keresztül megmutatom az opciók árazását.

1.1 A folytonos piac és a Lévy folyamatok

Adjuk meg a folytonos piac matematikai definícióját. Legyen adott egy $T > 0$ időhorizont, jelölje Ω a $[0, T] \mapsto \mathbb{R}$ cadlag függvények halmazát. Legyen $(X_t)_{t \in [0, T]}$ kanonikus folyamat Ω -n, azaz $X_t(\omega) = \omega(t)$, $\omega \in \Omega$.

Az $(\Omega, F_T, (F_t)_{0 \leq t < T}, \mathbb{P})$ filtrált valószínűségi mezőt fogjuk használni, itt $F_T = \sigma\{X_s; 0 \leq s \leq T\}$, $F_t = \bigcap_{t < s \leq T} \sigma\{X_u; u \leq s\}$, $\mathbb{P}$ pedig a piaci mérték.

A részvényárfolyamatot $S_t = S_0 e^{X_t}$ alakúnak tekintjük. S_0 a kezdeti ár, X_t pedig a meghajtófolyamat. Legyen $r > 0$ a kockázatmentes kamatrátá, és tegyük fel, hogy a részvény birtokosa folyamatosan $d > 0$ osztalékot kap. Ebben az esetben a $\mathbb{Q}$ valószínűségi mértéket ekvivalens martingál mértéknek nevezzük, ha ekvivalens $\mathbb{P}$ -vel, és az $\hat{S}_t = S_t e^{-(r-d)t}$ folyamat $\mathbb{Q}$ -martingál.

Az X_t sztochasztikus folyamat Lévy-folyamat, ha független, stacionárius növekményű, nullából induló és 1 valószínűséggel balról folytonos, jobbról határértékkel rendelkező (cadlag) trajektóriájú. Egy Lévy folyamat természetes kapcsolatban áll a korlátlanul osztható valószínűségi változókkal.

Definíció: Egy X valószínűségi változót korlátlanul oszthatónak nevezünk, ha tetszőlegesen választott n esetén $X = X_1 + X_2 + \dots + X_n$ alakban írható, ahol X_i független és azonos eloszlású.

Mivel tetszőlegesen n esetén $X_t = X_{t/n} + (X_{2t/n} - X_{t/n}) + \dots + (X_{nt/n} - X_{(n-1)t/n})$, és $X_{t/n}, (X_{2t/n} - X_{t/n}), \dots, (X_{nt/n} - X_{(n-1)t/n})$ független azonos eloszlásúak, így X_t korlátlanul osztható eloszlású minden t -re. Emiatt egy korlátlanul osztható valószínűségi változón keresztül tudunk definiálni Lévy-folyamatot; egyszerűen X_1 eloszlása legyen X eloszlásával megegyező. Ezután a folyamat eloszlása minden t -re meg van határozva.

Definíció: Egy X valószínűségi változót α -stabilis eloszlású, ha tetszőleges $X_1, X_2, \dots, X_n$ független, X eloszlású valószínűségi változók esetén létezik c_n és d_n konstans, hogy $X_1 + \dots + X_n$ eloszlása $c_n X + d_n$ eloszlásával egyezik meg, és $c_n = n^{1/\alpha}$.

A definícióból következik, hogy egy stabilis eloszlású változó egyben korlátlanul osztható is, így ugyanúgy létrehozhatunk segítségével Lévy-folyamatokat.

Nézzük meg, hogyan épül fel egy Lévy folyamat! Az alábbi tétel megmutatja, mi szükséges egy Lévy folyamat, vagy ekvivalensen, egy korlátlanul osztható eloszlás karakterizációjához.

Lévy-Hincsin reprezentáció: Egy korlátlanul osztható valószínűségi változó karakterisztikus exponense, vagyis azon $\psi(z)$, melyre $E[e^{izX}] = e^{\psi(z)}$, $z \in \mathbb{R}$, a következő alakot ölti:

$$\psi(z) = iza - \frac{1}{2}\sigma^2 z^2 + \int_{\mathbb{R} \setminus \{0\}} (e^{izx} - 1 - izx1_{|x| \leq 1}) \nu(dx)$$

ahol $a \in \mathbb{R}, \sigma \geq 0, \nu$ pedig egy mérték $\mathbb{R} \setminus \{0\}$ -n, melyre teljesül, hogy $\int_{\mathbb{R} \setminus \{0\}} (1 \wedge x^2) \nu(dx) < \infty$. Ezt a mértéket az eloszlás vagy folyamat Lévy-mértékének nevezzük.

A képletből látszik, hogy az (a, ν, σ) paraméterhármas határoz meg egy korlátlanul osztható eloszlást. Ezt a paraméterhármaszt Lévy-tripletnek nevezzük.

Ennek a reprezentációnak egyfajta kiterjesztését is használni fogjuk, bár több cikkben is rögtön ezen a módon hivatkoznak rá: a képletben szereplő $x1_{|x| \leq 1}$ függvényt kicserélhetjük tetszőleges olyan $h : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ mérhető függvényre, melyre $\int_{\mathbb{R} \setminus \{0\}} |e^{izx} - 1 - izh(x)| \nu(dx) < \infty$. Ebben az esetben ν és σ nem változik, az a paraméter viszon igen; $a_h = a + \int_{-\infty}^{\infty} (h(x) - x1_{|x| \leq 1}) \nu(dx)$

A karakterisztikus exponens alakjából következtethetünk arra, mikből is áll egy Lévy-folyamat. Intuitíven, $\psi = \psi_1 + \psi_2 + \psi_3 + \psi_4$

$\psi_1 = iza$ egy lineáris drift karakterisztikus exponensével egyezik meg

$\psi_2 = -\frac{1}{2}\sigma^2 z^2$ egy Brown-mozgás σ^2 együtthatóval

$\psi_3 = \int_{|x| \geq 1} (e^{izx} - 1) \nu(dx)$

pedig egy compound Poisson folyamat $\nu(\mathbb{R} \setminus (-1, 1))$ intenzitással.

Megmutatható, hogy fennmaradó rész, ψ_4 egy négyzetesen integrálható tiszta ugró-martingál lesz, így kapjuk a következő tételt:

Lévy-Ito dekompozíció: Ha X_t Lévy folyamat, akkor

$$X_t = ta + \sigma^2 W_t + \int_{|x| > 1} xN([0, t], dx) + \int_{|x| \leq 1} x[N([0, t], dx) - t\nu(dx)]$$

tehát egy Lévy folyamat felírható egy lineáris sodrás, egy Brown-mozgás, egy compound Poisson folyamat, és egy négyzetesen integrálható ugrómartingál összegeként.

A negyedik tag megkapható compound Poisson folyamatok határértékeként, így nincs gond az integrál létezésével.

A formulából látszik, hogy a véletlen szerepét két irányból is jól meg tudja fogni egy Lévy-folyamat: egyrészt egy Wiener folyamat van benne, melyhez sodrást és néhány nagyobb ugrást hozzáadva kellően gazdag struktúrájú folyamatokat kaphatunk, másrészt a negyedik tag segítségével végtelen sok, végtelenül kicsi ugrást is felhasználhatunk, így akár a Wieneres tagot elhagyva is megfelelően részletes modelleket készíthetünk; az általam a későbbi fejezetekben bemutatásra kerülő modellek is ez utóbbiba tartoznak.

A Lévy-mértéket úgy is lehet tekinteni, mint az adott halmazba eső nagyságú ugrások várható számát egységnyi idő alatt. Azaz

$$\nu(A) = E |\{t : \Delta X_t \in A \setminus \{0\}, 0 \leq t \leq 1\}|$$

Így nem meglepő, hogy a Lévy-mértéken keresztül feltételt kapunk a folyamat totális variációjára és ugrásainak számára:

Állítás: *Ha $\nu(\mathbb{R}) < \infty$, akkor a folyamat trajektóriái 1 valószínűséggel csak véges sok ugrást tartalmaznak minden kompakt intervallumon. Ebben az esetben a folyamatot véges aktivitásúnak nevezzük.*

$\nu(\mathbb{R}) = \infty$ esetén a trajektóriák 1 valószínűséggel végtelen sok ugrást fognak minden kompakt intervallumon tartalmazni. Ilyenkor végtelen aktivitású folyamatról beszélünk.

Állítás: *Ha $\sigma = 0$ és $\int_{|x| \leq 1} |x| \nu(dx) < \infty$, akkor a trajektóriák 1 valószínűséggel korlátos variációjúak. Ha valamelyik feltétel nem teljesül, akkor a trajektóriák 1 valószínűséggel nem korlátos variációjúak lesznek.*

Azaz ha a folyamatnak nincs Brown-mozgás része, az ugrások száma pedig lehet akár végtelen, de együttes összegük egy korlát alatt marad, akkor korlátos lesz a variáció.

A Lévy-folyamatokat használó modelleknek két fő csoportja van, ahogy azt feljebb felvázoltuk. Az első csoport tagjai sodródó Wiener folyamatból és néhány ugrásból állnak, ezeket ugró diffúzióknak nevezzük. A második csoport, amely a végtelen sok kicsi ugrással operáló folyamatot tartalmazza, a végtelen aktivitású modellek. Lássunk néhány alapvető példát:

Merton modell:

$$X_t = \mu t + \sigma W_t + \sum_{i=1}^{N_t} Y_i, \text{ ahol } Y_i \text{ normális eloszlású.}$$

Kou-modell: hasonló az előzőhöz, csak itt az ugrások asszimmetrikus duplaexponenciális eloszlásúak: $f(x) = p\lambda_+ e^{-\lambda_+ x} \mathbf{1}_{x>0} + (1-p)\lambda_- e^{\lambda_- x}$. Az asszimetriát az a tőzsdei tapasztalat indokolja, hogy zuhanás esetén a keletkező pánik további eladásra ösztönzi az embereket, míg emelkedésnél nem növekszik akkora mértékben a vásárlási hajlandóság.

Bates-modell:

$$dX_t = (r - \lambda k - \frac{1}{2}V_t) dt + \sqrt{V_t}dW_t + dZ_t$$

itt V_t a sztochasztikus volatilitás, azaz nem állandónak tekintjük a folyamat ingadozását. Z_t pedig compound-Poisson folyamat λ intenzitással és normális ugrásnagyságokkal.

Ez a három modell ugró diffúzió volt, azaz az ugrások száma véges volt, az ugrások nagysága pedig ismert eloszlású, így szimulálni is nagyon könnyű őket.

A végtelen aktivitású modelleknél a kicsi ugrások miatt nehezebb a dolgunk, ezért fontos tény, hogy egyes esetekben Brown mozgások átskálázásával megkaphatjuk őket.

Variance Gamma folyamat: tekintsünk egy X_t Lévy-folyamatot, amelynek növekményei gamma eloszlásúak κ szórásnégyzettel. A $\mu X_t + \sigma W_{X_t}$ átskálázott Brown mozgást variance gamma folyamatnak nevezzük. Ez a folyamat korlátos variációjú, de végtelen aktivitású.

Normál Inverz Gauss folyamat: ezúttal egy inverz Gauss eloszlásból készített Lévy folyamattal skálázzuk át a Brown mozgást. Ez a folyamat szintén végtelen aktivitású, ráadásul a totális variációja is végtelen.

A következő fejezetben bemutatásra kerülő CGMY-folyamat a Variance Gamma kiterjesztése. Mielőtt azonban rátérnénk ennek ismertetésére, tegyünk egy általános betekintést a temperált stabilis eloszlások elméletébe, hiszen a dolgozatban ezután bemutatásra kerülő modellek ezeken az eloszlásokon alapulnak.

1.2 A Temperált stabilis eloszlások

Ebben a fejezetben a temperált stabilis eloszlások alapvető elméletéről lesz szó. A felépítés Rosinski[2] munkáját igyekszik követni, a tételek és állítások bizonyításai is megtalálhatóak nála. Temperált stabilis eloszlások korábban több néven is előfordultak, például Koponen[5], vagy Carr et al[6], viszont Rosinskihoz kötődik a temperálás folyamatának szemléletes matematikai definíciója.

A temperálás műveletét a Lévy-mértéken keresztül definiáljuk. Tudjuk, hogy egy $\mathbb{R}^d$ -n α -stabilis eloszlás ν Lévy-mértéke a következő képpen írható fel polárkoordinátás alakban:

$$\nu(dr, du) = r^{-\alpha-1} dr \sigma(du)$$

A temperált stabilis eloszlásokat eredetileg Koponen[5] a következő definícióval vezette be: *X temperált stabilis eloszlású, ha korlátlanul osztható, és (a, ν, σ) Lévy tripletjére teljesül, hogy $\sigma = 0$, és*

$$\nu(dx) = \frac{C_1 e^{-\lambda_+ x}}{x^{1+\alpha}} 1_{x>0} + \frac{C_2 e^{-\lambda_- |x|}}{|x|^{1+\alpha}} 1_{x<0}$$

ahol $0 < \alpha < 2$, $C_1, C_2, \lambda_+, \lambda_- > 0$ konstansok.

Ezt az eloszláscsaládot ma klasszikus temperált stabilis eloszlásnak nevezzük. Az átnevezést Rosinski munkái indokolták, aki olyan definíciót adott, melyből rögtön látszik, hogyan történik a temperálás művelete. Ezzel egy némileg szélesebb osztályt adott meg, azonban ez a bővítés nem vált az előnyös tulajdonságok rovására.

Rosinski definíciója szerint: *X (általánosított) temperált stabilis eloszlású, ha korlátlanul osztható Gauss komponens nélkül, Lévy mértéke pedig*

$$\nu(dr, du) = r^{-\alpha-1} q(r, u) dr \sigma(du),$$

ahol $q : (0, \infty) \times S^{d-1} \mapsto (0, \infty)$ Borel-mérhető, és $u \in S^{d-1}$ -re $q(\infty, u) = 0$, továbbá $q(\cdot, u)$ teljesen monoton, azaz $(-1)^n \frac{\delta^n}{\delta r^n} q(r, u) > 0$ minden $r > 0$, $u \in S^{d-1}$ és $n=0, 1, 2, \dots$ esetén.

Azaz a temperálás matematikailag egy monoton csökkenő konvex függvénnyel való szorzása a Lévy-sűrűségfüggvénynek, emiatt a farokvastagságok kisebbek lesznek, mint egy ugyanolyan paraméterű stabilis eloszlásnál.

Jelöljük a valószínűségi változók ezen osztályát $T\alpha S$ -sel.

A β -stabilis eloszlások beletartoznak $T\alpha S$ -be minden $\beta > \alpha$ -ra, hiszen $q(r, u) = r^{\alpha-\beta}$ választással $r^{-\alpha-1}q(r, u) dr\sigma(du) = r^{-\beta-1}dr\sigma(du)$, azaz pont a β -stabilisok Lévy-mértékét kapjuk.

Az is látszik, hogy ha nem $r^{\alpha-\beta}$ -val temperálunk, akkor a keletkező Lévy-mérték nem olyan alakú lesz, mint amilyen a stabilis eloszlásoké, azaz általában a temperálás elveszi az eloszlás stabilitási tulajdonságait. Tehát egy temperált stabilis eloszlás általában nem stabilis.

Állítás: $q(r, u) = \int_0^\infty e^{-rs}Q(ds | u)$, itt $\{Q(\cdot | u)\}_{u \in S^{d-1}}$ mérhető családja $(0, \infty)$ -en értelmezett Borel-mértékeknek.

Definiáljuk a következő két $\mathbb{R}^d$ -n értelmezett mértéket:

$$Q(A) := \int_{S^{d-1}} \int_0^\infty I_A(ru) Q(dr | u) \sigma(du)$$

$$R(A) := \int_{\mathbb{R}^d} I_A\left(\frac{x}{\|x\|^2}\right) \|x\|^\alpha Q(dx)$$

Ez a két mérték ekvivalens, és látszik, hogy $R(\{0\}) = Q(\{0\}) = 0$

Tetszőleges Borel-mérhető F függvény esetén fennáll a következő egyenlőség:

$$\int_{\mathbb{R}^d} F(x) R(dx) = \int_{\mathbb{R}^d} F\left(\frac{x}{\|x\|^2}\right) \|x\|^\alpha Q(dx)$$

Emiatt $F(x) = I_A\left(\frac{x}{\|x\|^2}\right) \|x\|^\alpha$ választással látszik, hogy

$$Q(A) = \int_{\mathbb{R}^d} I_A\left(\frac{x}{\|x\|^2}\right) \|x\|^\alpha R(dx)$$

Nézzük mi a kapcsolat R és a Lévy-mérték között.

Tétel: *Egy temperált stabilis eloszlás M Lévy-mértéke felírható*

$$M(A) = \int_{\mathbb{R}^d} \int_0^\infty I_A(tx) t^{-\alpha-1} e^{-t} dt R(dx)$$

alakban. Az itt szereplő $\mathbb{R}^d$ -beli R mérték egyértelmű azon mértékek közül, melyekre teljesül, hogy

$$R(\{0\}) = 0, \text{ és } \int_{\mathbb{R}^d} (\|x\|^2 \wedge \|x\|^\alpha) R(dx) < \infty$$

Ha $M \nu(dr, du) = r^{-\alpha-1}q(r, u) dr\sigma(du)$ alakú, akkor R innen egyértelműen megkapható a fentiek alapján Q -n keresztül, míg a tételben lévő feltételeknek eleget tevő R -en keresztül definiált M egy temperált stabilis valószínűségi változó eloszlása lesz.

Az egyértelmű R mértéket az eloszlás spektrál, vagy Rosinski-mértékének nevezzük.

Az α -stabilis eloszlásokkal ellentétben a temperált stabilisoknak bármelyik momentumuk lehet véges, sőt, néhány exponenciális momentumuk is. Hogy mely momentumok lesznek végesek, az a Rosinski-mértéktől függ.

Tétel: *Legyen μ temperált stabilis eloszlású, R Rosinski mértékkel.*

Ekkor a momentumokra a következők teljesülnek:

1. $\int_{\mathbb{R}^d} \|x\|^p \mu(dx) < \infty$, ha $p < \alpha$
2. $\int_{\mathbb{R}^d} \|x\|^\alpha \mu(dx) < \infty$ pontosan akkor, ha $\int_{\|x\| \geq 1} \|x\|^\alpha \log \|x\| R(dx) < \infty$
3. $p > \alpha$ esetén $\int_{\mathbb{R}^d} \|x\|^p \mu(dx) < \infty$ pontosan akkor, ha $\int_{\|x\| \geq 1} \|x\|^p R(dx) < \infty$
4. $\int_{\mathbb{R}^d} \exp(c \|x\|) \mu(dx) < \infty$ pontosan akkor, ha $R(\{x : \|x\| > c^{-1}\}) = 0$, tetszőleges $c > 0$ esetén

R segítségével explicit alakot kaphatunk a karakterisztikus függvényre.

Tétel: Legyen μ TS_α eloszlású, $0 < \alpha < 2$, és teljesüljön, hogy $\int_{\mathbb{R}^d} \|x\| \mu(dx) < \infty$.

Ekkor a karakterisztikus függvény a következő alakban írható fel:

$$\phi(y) = \exp\left(\int_{\mathbb{R}^d} \psi_\alpha(\langle y, x \rangle) R(dx) + i \langle y, b \rangle\right), \text{ ahol}$$

$$\psi_\alpha(s) = \begin{cases} \Gamma(-\alpha) [(1 - is)^\alpha - 1 + i\alpha s] & \text{ha } \alpha \neq 1 \\ (1 - is) \log(1 - is) + is & \text{ha } \alpha = 1 \end{cases}, \text{ és}$$

$$b = \int_{\mathbb{R}^d} x \mu(dx)$$

Ha $0 < \alpha < 1$, és $\int_{\|x\| \leq 1} \|x\| R(dx) < \infty$, akkor az alak a következő:

$$\phi(y) = \exp\left(\int_{\mathbb{R}^d} \psi_\alpha^0(\langle y, x \rangle) R(dx) + i \langle y, b_0 \rangle\right), \text{ ahol}$$

$$\psi_\alpha^0(s) = \Gamma(-\alpha) [(1 - is)^\alpha - 1], \text{ } b_0 \text{ pedig a drift.}$$

A fentiekből látszik, hogy egy temperált stabilis eloszlást karakterizál a Rosinski-mérték, α , és a várható érték, vagy a drift. Így van értelme a következő írásmódnak: $X \sim TS_\alpha^0(R, b_0)$, ha $0 < \alpha < 1$, illetve $X \sim TS_\alpha(R, b)$, amennyiben $0 < \alpha < 2$, és teljesülnek a szükséges feltételek.

Ha $0 < \alpha < 1$, és $\int_{\mathbb{R}^d} \|x\| R(dx) < \infty$, akkor mindkét felírás használható, és $b = b_0 + \Gamma(1 - \alpha) \int_{\mathbb{R}^d} x R(dx)$.

Tehát egy temperált stabilis eloszlást nem csak a Lévy tripleten keresztül tudunk meghatározni, hanem a Rosinski mérték segítségével is, ez utóbbi megközelítéssel rögtön megadhatjuk a „stabilitási paramétert” is.

A karakterisztikus függvény felírásából kiolvasható a következő tulajdonság: Legyenek $X_1 \sim TS_\alpha(R_1, b_1)$, $X_2 \sim TS_\alpha(R_2, b_2)$ függetlenek. Ekkor $X_1 + X_2 \sim TS_\alpha(R_1 + R_2, b_1 + b_2)$

Nézzük most néhány tételt, amelyek a temperált stabilis eloszlásokból készített Lévy-folyamatokra vonatkoznak.

A korlátos variációra vonatkozó feltétel is megkapható a Rosinski-mérték segítségével.

Állítás: $\int_{\|x\| \leq 1} \|x\| M(dx) < \infty$ pontosan akkor, ha $\alpha \in (0, 1)$, és $\int_{\|x\| \leq 1} \|x\| R(dx) < \infty$

Ebből az is látszik, hogy $\alpha \geq 1$ esetén a folyamat nem lehet korlátos variációjú.

Egy temperált stabilis folyamat aszimptotikus viselkedéséről a következőt tudjuk mondani:

Állítás: Legyen X_h az átskálázott folyamat, azaz $X_h(t) = X(ht)$. Ekkor

$h^{-1/\alpha} X_h \xrightarrow{d} Y$, ha $h \rightarrow 0$, ahol Y egy α -stabilis Lévy folyamat

$h^{-1/2} X_h \xrightarrow{d} B$, ha $h \rightarrow \infty$, ahol B Brown mozgás

Tehát a temperált stabilis folyamatok képesek reprodukálni azt a tapasztalati tényt, hogy a részvényhozamok hosszútávon normális eloszlás szerint viselkednek, azaz az időskálát növelve, amin keresztül a hozamokat nézzük, egyre inkább egy normálisra hasonlító eloszlást jelenlétét mutatja a folyamat. Rövidtávon viszont a vastagfarkú, speciálisan a stabilis eloszlások tűnnek reálisnak.

2.1 A CTS eloszlás

A klasszikus temperált stabilis eloszlású valószínűségi változó karakterisztikus függvénye az alábbi alakú:

$$\phi_X(u, \alpha, C_1, C_2, \lambda_+, \lambda_-, m) = \exp(ium + C_1 \Gamma(-\alpha) ((\lambda_+ - iu)^\alpha - \lambda_+^\alpha) + C_2 \Gamma(-\alpha) ((\lambda_- - iu)^\alpha - \lambda_-^\alpha))$$

Jelöljük ezt az eloszláscsaládot $CTS(\alpha, C_1, C_2, \lambda_+, \lambda_-, m)$ -el.

Ha $C_1 = C_2$, akkor CGMY eloszlásról beszélünk, ez az alosztály kiemelt szerepet tölt be. Megjegyezzük, hogy a CGMY eloszlásokat C,G,M,Y paraméterekkel is megszokták adni, $\alpha = Y$, $\lambda_+ = M$, $\lambda_- = G$ szereposztással. Tehát például a CGMY eloszlás Lévy-mértéke a következő módon is felírható:

$$\nu_{CGMY}(dx) = C \left(\frac{e^{-Mx}}{x^{1+Y}} 1_{x>0} + \frac{e^{-G|x|}}{|x|^{1+Y}} 1_{x<0} \right)$$

Meg tudjuk határozni egy CTS eloszlás kumulánsait, mégpedig a következő módon: Állítás:

$$c_n(X) = \begin{cases} m + \Gamma(1 - \alpha) (C_1 \lambda_+^{\alpha-1} - C_2 \lambda_-^{\alpha-1}) & \text{ha } n = 1 \\ \Gamma(n - \alpha) (C_1 \lambda_+^{\alpha-n} + (-1)^n C_2 \lambda_-^{\alpha-n}) & \text{ha } n = 2, 3, \dots \end{cases}$$

Amennyiben teljesül, hogy

$$C = C_1 = C_2 = \frac{1}{(\Gamma(2-\alpha)(\lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2}))}, \text{ és}$$

$$m = -\Gamma(1 - \alpha) (C_1 \lambda_+^{\alpha-1} - C_2 \lambda_-^{\alpha-1})$$

akkor az eloszlásunk 0 várható értékű és 1 szórású lesz. Ebben az esetben standard CTS eloszlásnak nevezzük, ez a fenti összefüggések miatt már csak egy 3 paraméteres eloszláscsalád lesz; jelölése: $stdCTS(\alpha, \lambda_+, \lambda_-)$

Az opciók árazásánál egy kockázatmentes mértéken végezzük a számításokat, ezért tudnunk kell, hogy mikor tudunk egy adott eloszlásból generált Lévy-folyamat esetén ekvivalens martingálmértéket találni. Következő tételünk ebben kulcsfontosságú, lévén az ekvivalens mérték létezésére mond szükséges és elégséges feltételt. A tétel Sato[1] könyvének 33.1-es tétele; ezt a tételt használjuk az MTS és a KR eloszlások esetén is az ekvivalens mérték létezésének kérdéséhez.

Tétel: Legyen (X, P) és (X, Q) két korlátlanul osztható valószínűségi változó (a, ν, σ) és $(\tilde{a}, \tilde{\nu}, \tilde{\sigma})$ Lévy-tripletekkel. P és Q pontosan akkor ekvivalensek, ha $\sigma = \tilde{\sigma}$,

$$\int_{-\infty}^{\infty} \left(\exp\left(\frac{1}{2} \log\left(\frac{\tilde{\nu}(dx)}{\nu(dx)}\right)\right) - 1 \right)^2 \nu(dx) < \infty, \text{ és } \sigma = 0 \text{ esetén } \tilde{a} - a = \int_{|x| \leq 1} x (\tilde{\nu} - \nu)(dx)$$

A CTS Lévy-folyamatok esetén a tétel a következőt jelenti:

Állítás: Legyen X_t egy CTS $(\alpha, C_1, C_2, \lambda_+, \lambda_-, m)$ folyamat P alatt, és CTS $(\tilde{\alpha}, \tilde{C}_1, \tilde{C}_2, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-, \tilde{m})$ Q alatt. P és Q pontosan akkor ekvivalensek, ha $\alpha = \tilde{\alpha}$, $C_1 = \tilde{C}_1$, $C_2 = \tilde{C}_2$, és $m = \tilde{m}$

Standard CTS eloszlásokra alkalmazva az előző tételt, a következő feltételt kapjuk az ekvivalenciára:

Állítás: Legyen k valós konstans, és legyen $X \sim \text{stdCTS}(\alpha, \lambda_+, \lambda_-)$ P alatt, és $(X + k) \sim \text{stdCTS}(\tilde{\alpha}, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-)$ Q alatt. Ez esetben P és Q pontosan akkor ekvivalensek, ha $\alpha = \tilde{\alpha}$, $\tilde{\lambda}_+^{\alpha-2} + \tilde{\lambda}_-^{\alpha-2} = \lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2}$, és $k = \frac{\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1} - (\tilde{\lambda}_+^{\alpha-1} - \tilde{\lambda}_-^{\alpha-1})}{(1-\alpha)(\lambda_+^{\alpha-2} - \lambda_-^{\alpha-2})}$

2.2 Az MTS eloszlás

Definíció: A módosított temperált stabilis eloszlás egy olyan X korlátlanul osztható egydimenziós eloszlás, melynek (a, ν, σ) Lévy-tripletje a következő tulajdonságokkal bír:

$$\sigma = 0$$

$$\nu(dx) = C \left(\frac{\lambda_+^{\frac{\alpha+1}{2}} K_{\frac{\alpha+1}{2}}(\lambda_+ x)}{x^{\frac{\alpha+1}{2}}} \mathbf{1}_{x>0} + \frac{\lambda_-^{\frac{\alpha+1}{2}} K_{\frac{\alpha+1}{2}}(\lambda_- |x|)}{|x|^{\frac{\alpha+1}{2}}} \mathbf{1}_{x<0} \right) dx$$

$$a = \mu + C \left(\frac{\Gamma(\frac{1-\alpha}{2})}{2^{\frac{\alpha+1}{2}}} (\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1}) - \lambda_+^{\frac{\alpha-1}{2}} K_{\frac{\alpha-1}{2}}(\lambda_+) + \lambda_-^{\frac{\alpha-1}{2}} K_{\frac{\alpha-1}{2}}(\lambda_-) \right)$$

$C > 0, \lambda_+, \lambda_- > 0, \mu \in \mathbb{R}, \alpha \in (-\infty, 2) \setminus \{1\}$, $K_p(x)$ pedig a másodfajú módosított Bessel (más néven MacDonaldd) függvény, azaz

$$K_p(x) = \frac{\pi}{2 \sin p\pi} \left(\sum_{k=0}^{\infty} \frac{x^{2k-p}}{2^{2k-p} k! \Gamma(k-p+1)} - \sum_{k=0}^{\infty} \frac{x^{2k+p}}{2^{2k-p} k! \Gamma(k+p+1)} \right)$$

X -et ezentúl $MTS(\alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu)$ -vel jelöljük.

X Lévy-mértékének polárkoordinátás felírásából kiderül, hogy a most definiált eloszlás nem tartozik a Rosinski-féle temperált stabilis eloszlások közé:

$$\nu(dx) = r^{-\alpha-1} q_{MTS}(r, u) dr \sigma(du),$$

ahol σ egy véges mérték $S^0 = \{-1, 1\}$ -en, melyre $\sigma(\{1\}) = \sigma(\{-1\}) = 2^{\frac{\alpha-1}{2}} C\Gamma\left(\frac{\alpha+1}{2}\right)$, q_{MTS} pedig Borel-mérhető, $(0, \infty) \times S^0 \mapsto (0, \infty)$ függvény, és

$$q_{MTS}(r, u) = \begin{cases} 2^{\frac{1-\alpha}{2}} \left(\Gamma\left(\frac{\alpha+1}{2}\right)\right)^{-1} (\lambda_+ r)^{\frac{\alpha+1}{2}} K_{\frac{\alpha+1}{2}}(\lambda_+ r) & \text{ha } u = 1 \\ 2^{\frac{1-\alpha}{2}} \left(\Gamma\left(\frac{\alpha+1}{2}\right)\right)^{-1} (\lambda_- r)^{\frac{\alpha+1}{2}} K_{\frac{\alpha+1}{2}}(\lambda_- r) & \text{ha } u = -1 \end{cases}$$

Megmutatható, hogy például $\frac{\delta^2}{\delta r^2} q_{MTS}\left(\frac{1}{2}, 1\right) < 0$, azaz q_{MTS} nem teljesen monoton, márpedig Rosinski definíciója ezt megkövetelné.

Az MTS eloszlás Lévy mértékének aszimptotikájáról fontos tudni a következőket:

$$\nu(x) \sim 2^{\frac{\alpha-1}{2}} C\Gamma\left(\frac{\alpha+1}{2}\right) \frac{1}{x^{\alpha+1}}, x \rightarrow 0$$

$$\nu(x) \sim \sqrt{\frac{\pi}{2}} C \lambda_+^{\frac{\alpha}{2}} \frac{e^{-\lambda_+ x}}{x^{\frac{\alpha}{2}+1}}, x \rightarrow \infty$$

$$\nu(x) \sim \sqrt{\frac{\pi}{2}} C \lambda_-^{\frac{\alpha}{2}} \frac{e^{-\lambda_- x}}{x^{\frac{\alpha}{2}+1}}, x \rightarrow -\infty$$

Ez azt jelenti, hogy egy MTS eloszlás Lévy-mértéke a nulla körül úgy viselkedik, mint egy α -stabilis eloszlás, végtelenbe tartva pedig exponenciálisan csökken, λ_+ illetve λ_- paraméterekkel. a farokvastagság.

X karakterisztikus függvénye a következő:

$$\phi_X(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu) = \exp(iu\mu + G_R(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-) + G_I(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-)), \text{ ahol}$$

$$G_R(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-) = \begin{cases} \sqrt{\pi} 2^{-\frac{\alpha}{2}-\frac{3}{2}} C\Gamma\left(-\frac{\alpha}{2}\right) \left((\lambda_+^2 + u^2)^{\frac{\alpha}{2}} - \lambda_+^\alpha + (\lambda_-^2 + u^2)^{\frac{\alpha}{2}} - \lambda_-^\alpha\right) & \text{ha } \alpha \neq 0 \\ \sqrt{\pi} 2^{-\frac{3}{2}} C \left(\log\left(\frac{\lambda_+^2}{\lambda_+^2 + u^2}\right) + \log\left(\frac{\lambda_-^2}{\lambda_-^2 + u^2}\right)\right) & \text{ha } \alpha = 0 \end{cases}$$

$$\text{és } G_I(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu) = \frac{i\mu C\Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right)}{2^{\frac{\alpha+1}{2}}} \left(\lambda_+^{\alpha-1} F\left(1, \frac{1-\alpha}{2}; \frac{3}{2}; -\frac{u^2}{\lambda_+^2}\right) - \lambda_-^{\alpha-1} F\left(1, \frac{1-\alpha}{2}; \frac{3}{2}; -\frac{u^2}{\lambda_-^2}\right)\right)$$

Az F függvény a hipergeometriai függvény, azaz

$$F(a, b; c; x) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(a)_n (b)_n}{(c)_n} \frac{x^n}{n!}, |x| < 1; (a)_n = \frac{\Gamma(a+n)}{\Gamma(a)}, n=0, 1, 2, \dots$$

Állítás: X kumulánsai a következők, ha $\alpha \in (-\infty, 1) \setminus \{\frac{1}{2}\}$:

$$c_m(X) = \begin{cases} \mu + 2^{-\frac{\alpha+1}{2}} C\Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1}) & \text{if } m = 1 \\ 2^{m-\frac{\alpha+3}{2}} \left(\frac{m-1}{2}\right)! C\Gamma\left(\frac{m-\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-m} - \lambda_-^{\alpha-m}) & \text{if } m = 3, 5, 7, \dots \\ 2^{-\frac{\alpha+3}{2}} \sqrt{\pi} \left(\frac{m}{2}\right)! C\Gamma\left(\frac{m-\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-m} + \lambda_-^{\alpha-m}) & \text{if } m = 2, 4, 6, \dots \end{cases}$$

Ezek segítségével meghatározhatjuk X várható értékét, szórásnégyzetét, ferdeségét és lapultságát:

$$E(X) = c_1(X) = \mu + 2^{-\frac{\alpha+1}{2}} C \Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1})$$

$$D^2(X) = c_2(X) = 2^{-\frac{\alpha+1}{2}} \sqrt{\pi} C \Gamma\left(1 - \frac{\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2})$$

$$s(X) = \frac{c_3(X)}{c_2(X)^{\frac{3}{2}}} = \frac{2^{\frac{\alpha+9}{4}} \Gamma\left(\frac{3-\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-3} - \lambda_-^{\alpha-3})}{\pi^{\frac{3}{4}} C^{\frac{1}{2}} \left(\Gamma\left(1 - \frac{\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2})\right)^{\frac{3}{2}}}$$

$$k(X) = \frac{c_4(X)}{c_2(X)^2} = \frac{3 \cdot 2^{\frac{\alpha+3}{2}} \Gamma\left(2 - \frac{\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-4} + \lambda_-^{\alpha-4})}{\sqrt{\pi} C \left(\Gamma\left(1 - \frac{\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2})\right)^2}$$

λ_+ és λ_- az eloszlás farokvastagságát befolyásolják a jobb és bal oldalon, így $\lambda_+ = \lambda_-$ esetén az eloszlás szimmetrikus. C az eloszlás lapultságáért felel; minél kisebb C , annál csúcsosabb

A fentiekből látható, hogy adott α és λ_+, λ_- -ok esetén a szórásnégyzetet már csak a C paraméter, a várható értéket pedig csak a μ paraméter befolyásolja. Tehát rögzített $\alpha, \lambda_+, \lambda_-$ esetén tetszőleges (x,y) -ra választhatunk olyan C -t és μ -t, hogy a várható érték x , a szórásnégyzet pedig y legyen. Speciálisan, ha adott $\alpha, \lambda_+, \lambda_-$ mellett

$$C = 2^{\frac{\alpha+1}{2}} \sqrt{\pi} \Gamma\left(1 - \frac{\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2})^{-1}, \text{ és } \mu = -2^{-\frac{\alpha+1}{2}} C \Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1})$$

akkor az így kapott MTS valószínűségi változó várható értéke 0, szórása pedig 1 lesz. Az ilyen változót standard MTS eloszlásúnak nevezzük, és $stdMTS(\alpha, \lambda_+, \lambda_-)$ -szal jelöljük.

Az ekvivalens martingálmérték létezésének kérdésére a következő választ kapjuk:

Állítás: *Ha (X, P) és (X, Q) MTS-ek $(\alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu)$ és $(\tilde{\alpha}, \tilde{C}, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-, \tilde{\mu})$ paraméterekkel, akkor P és Q pontosan akkor ekvivalensek, ha $\alpha = \tilde{\alpha}, C = \tilde{C}$ és $\mu = \tilde{\mu}$*

Állítás: *Legyen $X \sim stdCTS(\alpha, \lambda_+, \lambda_-)$ P alatt,*

és $(X + k) \sim stdCTS(\tilde{\alpha}, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-)$ Q alatt.

Ez esetben P és Q pontosan akkor ekvivalensek, ha

$$\alpha = \tilde{\alpha}, \tilde{\lambda}_+^{\alpha-2} + \tilde{\lambda}_-^{\alpha-2} = \lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2},$$

$$\text{és } k = \frac{\Gamma\left(\frac{1-\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1} - (\tilde{\lambda}_+^{\alpha-1} - \tilde{\lambda}_-^{\alpha-1}))}{\sqrt{\pi} \Gamma\left(1 - \frac{\alpha}{2}\right) (\lambda_+^{\alpha-2} - \lambda_-^{\alpha-2})}$$

2.3 A KR eloszlás

A KR temperált stabilis eloszlás a következő képpen épül fel:

Legyen $\alpha \in (0, 2)$; $k_+, k_-, r_+, r_- > 0$; $p_+, p_- > -\alpha$

Tekintsük azt a korlátlanul osztható eloszlást, melynek Lévy mértéke a következő polárkoordinátás alakban írható fel:

$$M(ds, du) = s^{-\alpha-1} q(s, u) ds \sigma(du)$$

ahol

$$\sigma(A) = \frac{k_+ r_+^\alpha}{\alpha + p_+} I_A(1) + \frac{k_- r_-^\alpha}{\alpha + p_-} I_A(-1), A \subset S^0$$

$$q(v, 1) = (\alpha + p_+) r_+^{-\alpha-p_+} \int_0^{r_+} e^{-v/s} s^{\alpha+p_+-1} ds$$

$$q(v, -1) = (\alpha + p_-) r_-^{-\alpha-p_-} \int_0^{r_-} e^{-v/s} s^{\alpha+p_- -1} ds$$

A konstrukció alapján az így definiált eloszlás a Rosinski-féle temperált stabilisok közé tartozik. Korábbi tételünk alapján meg tudjuk adni a Rosinski-mértékét:

$$R(dx) = (k_+ r_+^{-p_+} I_{(0, r_+)}(x) |x|^{p_+-1} + k_- r_-^{-p_-} I_{(-r_-, 0)}(x) |x|^{p_- -1}) dx$$

Illetve alternatív módon is felírhatjuk a Lévy mértéket:

$$M(A) = k_+ r_+^{-p_+} \int_0^{r_+} \int_0^\infty I_A(tx) t^{-\alpha-1} e^{-t} dt x^{p_+-1} dx + k_- r_-^{-p_-} \int_0^{r_-} \int_0^\infty I_A(-tx) t^{-\alpha-1} e^{-t} dt x^{p_- -1} dx$$

Az eloszlás kumulánsait az alábbi módon kapjuk meg:

$$c_n(x) = \Gamma(n - \alpha) \left(\frac{k_+ r_+^n}{p_+ + n} + (-1)^n \frac{k_- r_-^n}{p_- + n} \right), n \geq 2$$

Így a várható érték, a szórásnégyzet, a ferdeség és a lapultság a következő:

$$E(X) = c_1(X) = m$$

$$D^2(X) = c_2(X) = \Gamma(2 - \alpha) \left(\frac{k_+ r_+^2}{p_+ + 2} + (-1)^n \frac{k_- r_-^2}{p_- + 2} \right)$$

$$s(X) = \frac{c_3(X)}{c_2(X)^{3/2}} = \frac{\Gamma(3 - \alpha) \left(\frac{k_+ r_+^3}{p_+ + 3} + (-1)^n \frac{k_- r_-^3}{p_- + 3} \right)}{\Gamma(2 - \alpha)^{3/2} \left(\frac{k_+ r_+^2}{p_+ + 2} + (-1)^n \frac{k_- r_-^2}{p_- + 2} \right)^{3/2}}$$

$$k(X) = \frac{c_4(X)}{c_2(X)^2} = \frac{\Gamma(4 - \alpha) \left(\frac{k_+ r_+^4}{p_+ + 4} + (-1)^n \frac{k_- r_-^4}{p_- + 4} \right)}{\Gamma(2 - \alpha)^2 \left(\frac{k_+ r_+^2}{p_+ + 2} + (-1)^n \frac{k_- r_-^2}{p_- + 2} \right)^2}$$

A fentiekből látszik, hogy a CTS és az MTS eloszlásokhoz hasonlóan itt is tudjuk úgy választani a paramétereket, hogy a várható érték 0, a szórás pedig 1 legyen, mégpedig $k_{\pm} = \frac{p_{\pm}+2}{2\Gamma(2-\alpha)r_{\pm}^2}$, $m=0$ választással. Ebben az esetben eloszlásunkat $stdKR(\alpha, r_+, r_-, p_+, p_-)$ -szal jelöljük.

A karakterisztikus függvény a következő:

$$\phi(u) = \exp\left(ium + H_{\alpha}(u; k_+, r_+, p_+) + H_{\alpha}(-u; k_-, r_-, p_-) + iu\alpha\Gamma(-\alpha)\left(\frac{k_+r_+}{p_++1} - \frac{k_-r_-}{p_-+1}\right)\right), \text{ ahol}$$

$$H_{\alpha}(u; x, y, p) = \frac{x\Gamma(-\alpha)}{p} (F(p, -\alpha; 1+p; iyu) - 1),$$

F pedig a hipergeometriai függvény.

Az alábbi állítás mutatja, hogy a CGMY eloszlás speciális esete a KR temperált stabilis eloszlásnak:

Állítás: *A KR temperált stabilis eloszlás $p_+, p_- \rightarrow \infty$ esetén eloszlásban konvergál a CGMY eloszláshoz, feltéve, hogy $k_+ = c(\alpha + p_+)r_+^{-\alpha}$ és $k_- = c(\alpha + p_-)r_-^{-\alpha}$ megfelelő $c > 0$ konstanssal.*

Allítás: *A KR temperált stabilis Lévy-folyamat pontosan akkor korlátos változású, ha $0 < \alpha < 1$*

A KR folyamat esetén ekvivalens mérték létezéséhez a következők szükségesek.

Állítás: *Legyen P_1 és P_2 két valószínűségi mérték, és tegyük fel, hogy X_t KR temperált stabilis folyamat P_j alatt $(\alpha_j, k_{j,+}, k_{j,-}, r_{j,+}, r_{j,-}, p_{j,+}, p_{j,-}, m_j)$ paraméterekkel, $j=1,2$, és teljesül, hogy*

$$\begin{cases} p_{j,\pm} \in (1/2 - \alpha_j, \infty) \setminus \{0\} & \text{ha } \alpha_j \in (0, 1) \\ p_{j,\pm} \in (1 - \alpha_j, \infty) \setminus \{0\} & \text{ha } \alpha_j \in (1, 2) \end{cases}$$

Ekkor P_1 és P_2 pontosan akkor ekvivalensek, ha

$$\begin{cases} \alpha := \alpha_1 = \alpha_2 \\ \frac{k_{1,+}r_{1,+}^{\alpha}}{\alpha+p_{1,+}} = \frac{k_{2,+}r_{2,+}^{\alpha}}{\alpha+p_{2,+}} \\ \frac{k_{1,-}r_{1,-}^{\alpha}}{\alpha+p_{1,-}} = \frac{k_{2,-}r_{2,-}^{\alpha}}{\alpha+p_{2,-}} \\ m_2 - m_1 = \Gamma(1-\alpha) \sum_{j=1,2} (-1)^j \left(\frac{k_{j,+}r_{j,+}^{\alpha}}{p_{j,+}+1} - \frac{k_{j,-}r_{j,-}^{\alpha}}{p_{j,-}+1} \right) \end{cases}$$

A standard KR eloszlás esetére vonatkozó tételünk tehát a következő:

Állítás: *Legyen P_1 és P_2 két valószínűségi mérték, teljesüljenek az előző tétel feltételei, és tegyük fel, hogy*

$$X \sim stdKR(\alpha_1, r_{1,+}, r_{1,-}, p_{1,+}, p_{1,-}) \text{ } P_1 \text{ alatt,}$$

és $(X + k) \sim \text{stdKR}(\alpha_2, r_{2,+}, r_{2,-}, p_{2,+}, p_{2,-}) P_2$ alatt.

Ekkor P_1 és P_2 pontosan akkor ekvivalensek, ha a paraméterekre a következők teljesülnek:

$$\left\{ \begin{array}{l} \alpha := \alpha_1 = \alpha_2 \\ \frac{p_{2,+}+2}{p_{2,+}+\alpha} r_{2,+}^{\alpha-2} = \frac{p_{1,+}+2}{p_{1,+}+\alpha} r_{1,+}^{\alpha-2} \\ \frac{p_{2,-}+2}{p_{2,-}+\alpha} r_{2,-}^{\alpha-2} = \frac{p_{1,-}+2}{p_{1,-}+\alpha} r_{1,-}^{\alpha-2} \\ k = \frac{\Gamma(1-\alpha)}{2\Gamma(2-\alpha)} \sum_{j=1,2} (-1)^j \left(\frac{p_{j,+}+2}{r_{j,+}(p_{j,+}+1)} - \frac{p_{j,-}+2}{r_{j,-}(p_{j,-}+1)} \right) \end{array} \right.$$

3. Folytonos piaci modellek

Ebben a fejezetben bemutatunk három exponenciális Lévy modellt, melyek meghajtófolyamatai a korábban definiált eloszlásainkból generáltak. A folytonos piac első fejezetben található felépítését alkalmazzuk, tehát az $S_t = S_0 e^{X_t}$ részvényárdinamikát használjuk.

3.1. A CGMY modell

Az $m=0$ paraméterű CGMY valószínűségi változó karakterisztikus exponensét jelöljük $\psi_{CGMY}^0(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-)$ -vel.

Tehát

$$\psi_{CGMY}^0(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-) = C\Gamma(-\alpha) \left((\lambda_+ - iu)^\alpha - \lambda_+^\alpha + (\lambda_- + iu)^\alpha - \lambda_-^\alpha \right)$$

Definíció: Legyen $C > 0, \lambda_- > 0, \lambda_+ > 1, \alpha \in (0, 2), \mu > 0$. Tekintsünk a folytonos piaci modellt, és legyen X_t egy CTS folyamat $(\alpha, C, C, \lambda_+, \lambda_-, m)$ paraméterekkel. Ha itt $m = \mu - \psi_{CGMY}^0(-i; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-)$, akkor S_t -t CGMY részvényárfolyamatnak nevezzük $(\alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu)$ paraméterekkel, és azt mondjuk, hogy a részvényárfolyamat a CGMY modellt követi.

Tehát az, hogy egy részvényárfolyamat a CGMY modellt követi, azt jelenti, hogy a meghajtófolyamata CGMY folyamat.

Állítás: Tegyük fel, hogy S_t CGMY részvényárfolyamat a P piaci mérték alatt $(\alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu)$ paraméterekkel, egy Q mérték alatt pedig $(\tilde{\alpha}, \tilde{C}, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-, r - d)$ paraméterekkel.

Ekkor Q pontosan akkor lesz ekvivalens martingálmértéke P-nek, ha teljesül, hogy

$$C = \tilde{C}, \alpha = \tilde{\alpha},$$

és

$$r - d - \psi_{CGMY}^0(-i; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-) = \mu - \psi_{CGMY}^0(-i; \alpha, C, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-)$$

3.2 Az MTS modell

Jelöljük az $m=0$ paraméterű MTS eloszlás karakterisztikus exponensét $\psi_{MTS}^0(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-)$ -vel, azaz

$$\psi_{MTS}^0(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-) = G_R(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-) + G_I(u; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-)$$

Definíció: Legyen $C > 0, \lambda_- > 0, \lambda_+ > 0, \alpha \in (0, 2) \setminus \{1\}, \mu > 0$. Tekintsünk a folytonos piaci modellt, és legyen X_t egy MTS folyamat $(\alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, m)$ paraméterekkel. Ha itt $m = \mu - \psi_{MTS}^0(-i; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-)$, akkor S_t -t MTS részvényárfolyamatnak nevezük $(\alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu)$ paraméterekkel, és azt mondjuk, hogy a részvényárfolyamat az MTS modellt követi.

Állítás: Tegyük fel, hogy S_t MTS részvényárfolyamat a P piaci mérték alatt $(\alpha, C, \lambda_+, \lambda_-, \mu)$ paraméterekkel, egy Q mérték alatt pedig $(\tilde{\alpha}, \tilde{C}, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-, r - d)$ paraméterekkel.

Ekkor Q pontosan akkor lesz ekvivalens martingálmértéke P-nek, ha teljesül, hogy $C = \tilde{C}, \alpha = \tilde{\alpha}$, és

$$r - d - \psi_{MTS}^0(-i; \alpha, C, \lambda_+, \lambda_-) = \mu - \psi_{MTS}^0(-i; \alpha, C, \tilde{\lambda}_+, \tilde{\lambda}_-)$$

3.3 A KR modell

Az eddigiekhez hasonló elgondolással, legyen

$$\psi_{KR}^0(u; \alpha, k_+, k_-, r_+, r_-, p_+, p_-) = H_\alpha(u; k_+, r_+, p_+) + H_\alpha(-u; k_-, r_-, p_-) + iu\alpha\Gamma(-\alpha) \left(\frac{k_+r_+}{p_++1} - \frac{k_-r_-}{p_-+1} \right)$$

Definíció: Legyen $k_+, k_-, r_- \in (0, \infty), r_+ \in (0, 1), \alpha \in (0, 2) \setminus \{1\}$ és

$$\begin{cases} p_\pm \in (1/2 - \alpha_j, \infty) \setminus \{0\} & \text{ha } \alpha \in (0, 1) \\ p_\pm \in (1 - \alpha, \infty) \setminus \{0\} & \text{ha } \alpha \in (1, 2) \end{cases}$$

Tekintsünk a folytonos piaci modellt, és legyen X_t egy KR folyamat $(\alpha, k_+, k_-, r_+, r_-, p_+, p_-, m)$ paraméterekkel.

Ha itt $m = \mu - \psi_{KR}^0(-i; \alpha, k_+, k_-, r_+, r_-, p_+, p_-)$, akkor S_t -t KR részvényárfolyamatnak nevezük $(\alpha, k_+, k_-, r_+, r_-, p_+, p_-, \mu)$ paraméterekkel, és azt mondjuk, hogy a részvényárfolyamat a KR modellt követi.

Állítás: Tegyük fel, hogy S_t KR részvényárfolyamat a P piaci mérték alatt $(\alpha, k_+, k_-, r_+, r_-, p_+, p_-)$ paraméterekkel, egy Q mérték alatt pedig $(\tilde{\alpha}, \tilde{k}_+, \tilde{k}_-, \tilde{r}_+, \tilde{r}_-, \tilde{p}_+, \tilde{p}_-, r - d)$ paraméterekkel.

Ekkor Q pontosan akkor ekvivalens martingálmértéke P-nek, ha

$$\left\{ \begin{array}{l} \alpha = \tilde{\alpha} \\ \frac{k_+r_+^\alpha}{\alpha+p_+} = \frac{\tilde{k}_+\tilde{r}_+^\alpha}{\alpha+\tilde{p}_+} \\ \frac{k_-r_-^\alpha}{\alpha+p_-} = \frac{\tilde{k}_-\tilde{r}_-^\alpha}{\alpha+\tilde{p}_-} \\ \mu - (r - d) = H_\alpha(-i; k_+, r_+, p_+) + H_\alpha(i; k_-, r_-, p_-) - H_\alpha(-i; \tilde{k}_+, \tilde{r}_+, \tilde{p}_+) - H_\alpha(i; \tilde{k}_-, \tilde{r}_-, \tilde{p}_-) \end{array} \right.$$

3.4. A paraméterek becslése

A folytonos piaci modelleknél a paraméterbecslést maximum likelihood becsléssel végezhetjük el. Ehhez szükségünk van a sűrűségfüggvényre, melynek azonban nem ismert zárt alakja. Viszont mind a CGMY, mind az MTS, mind a KR modell esetén ismert az eloszlás karakterisztikus függvénye, ebből pedig inverz Fourier transzformációval megkapható a sűrűségfüggvény tetszőleges helyeken, hiszen $f(x) = \frac{1}{2\pi} \int_{\mathbb{R}} e^{-iux} E[e^{iux}] dx$

Az integrálást tipikusan a $[-2^{16}, 2^{16}]$, vagy ehhez hasonló nagyságrendű intervallumon végezzük el. Ha elég sok x -re megvan az integrál, elvégezhető az MLE.

A kockázatsemleges paraméterek meghatározásához legkisebb négyzetes becslés használatos, az ekvivalens martingálmértékre vonatkozó feltételek mellett. A CGMY és az MTS esetben 1, a KR modellben pedig 3 szabad paraméterünk lesz, emiatt a KR modellel érhető el a legjobb közelítés. A Kolmogorov-Smirnov próbát alkalmazva látszik is, hogy a legnagyobb p értékek a KR modellnél fordulnak elő, Kim et al[8] cikkjében megtalálhatóak a pontos számok S&P 500 indexre való illesztés mellett.

4. Diszkrét piaci modellek

A diszkrét piacon értelmezett, korlátlanul osztható innovációkat használó GARCH-modell a következőképpen épül fel:

Készítsünk egy $(\Omega, F, (F_t)_{t \in \mathbb{N}}, \mathbb{P})$ filtrált mezőt. $(\varepsilon_t)_{t \in \mathbb{N}}$ független, azonos, korlátlanul osztható eloszlású valószínűségi változó sorozat (Ω_t, F_t) -n, és $(E[\exp(x\varepsilon_t)]) < \infty, x \in (a, b)$ megfelelő a és b választásával.

$$F_t = \otimes_{k=1}^t \sigma(\varepsilon_k) \otimes F_0 \otimes F_0 \dots, F = \sigma\left(\bigcup_{t \in \mathbb{N}} F_t\right), \mathbb{P} = \otimes_{t \in \mathbb{N}} P_t.$$

S_t a részvény ára a t időpontban, r_t a kockázatmentes kamatrátá, d_t az osztalék $t-1$ és t között, λ_t pedig F_{t-1} -mérhető valváltozó, mely a piaci kockázat árát hivatott mérni.

A következő részvényárdinamikát használjuk:

$$\log\left(\frac{S_t}{S_{t-1}}\right) = r_t - d_t + \lambda_t \sigma_t - L(\sigma_t) + \sigma_t \varepsilon_t, t \in \mathbb{N}$$

Itt $L(x) = \log(E[\exp(x\varepsilon_t)])$, $x \in (a, b)$, azaz ε log-Laplace transzformáltja, σ_t^2 pedig egy GARCH(1,1) folyamat, és megköveteljük tőle, hogy 0 és b^2 között legyen, azaz $\sigma_t^2 = (\alpha_0 + \alpha_1 \sigma_{t-1}^2 \varepsilon_{t-1}^2 + \beta_1 \sigma_{t-1}^2) \wedge \rho$, ahol α_0, α_1 és β_1 nemnegatívak, $\alpha_1 + \beta_1 < 1$ és $0 < \rho < b^2$

Mivel a modell korlátlanul osztható eloszlást követel meg ε_t helyén, így speciálisan a temperált stabilis eloszlásokat is használhatjuk, figyelve arra, hogy milyen intervallumon létezik exponenciális momentumuk. Megjegyzendő, hogy ha ε_t standard normális eloszlású lenne, akkor a Duan[4] által bevezetett normális GARCH modellt kapnánk.

4.1 A CTS-GARCH modell

Legyen $\varepsilon_t \sim stdCTS(\alpha, \lambda_+, \lambda_-)$. Mivel $E(e^{x\varepsilon_t}) < \infty$ ha $x \in (-\lambda_-, \lambda_+)$, így $\rho \in (0, \lambda_+^2)$. Az így képzett a modellt nevezzük CTS-GARCH modellnek.

Az alábbiakban megmutatjuk, hogyan találhatunk kockázatsemleges folyamatot.

4.1.1. Állítás: *Nézzük a CTS-GARCH modellt T időhorizonttal, és legyen $t < T$ rögzített.*

Tegyük fel, hogy $\tilde{\lambda}_+(t)$ és $\tilde{\lambda}_-(t)$ eleget tesz a következő feltételeknek:

$$\tilde{\lambda}_+(t) > \rho$$

$$\tilde{\lambda}_+(t)^{\alpha-2} + \tilde{\lambda}_-(t)^{\alpha-2} = \lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2}, \text{ és}$$

$$\frac{\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1} - (\tilde{\lambda}_+(t)^{\alpha-1} - \tilde{\lambda}_-(t)^{\alpha-1})}{(1-\alpha)(\lambda_+^{\alpha-2} - \lambda_-^{\alpha-2})} =$$

$$\lambda_t + \frac{1}{\sigma_t} \left(L_{CTS}(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t)) - L_{CTS}(\sigma_t; \alpha, \lambda_+, \lambda_-) \right)$$

Ebben az esetben létezik a P_t -vel ekvivalens Q_t mérték, mely alatt

$$\varepsilon_t + k_t \sim stdCTS \left(\alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right),$$

$$ahol k_t = \lambda_t + \frac{1}{\sigma_t} \left(LCTS \left(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right) - LCTS \left(\sigma_t; \alpha, \lambda_+, \lambda_- \right) \right)$$

Ha a fentiek teljesülnek, akkor a részvényárdinamika:

$$\log \left(\frac{S_t}{S_{t-1}} \right) = r_t - d_t - LCTS \left(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right) + \sigma_t (\varepsilon_t + k_t)$$

és létezik ekvivalens Q_t , mely alatt az utolsó tag $stdCTS \left(\alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right)$ eloszlású lesz. Emiatt $E_{Q_t} \left(\frac{S_t}{S_{t-1}} \right) = exp(r_t - d_t)$, azaz Q_t ekvivalens martingálmérték lesz.

Tehát azt kaptuk, hogy a

$$\log \left(\frac{S_t}{S_{t-1}} \right) = r_t - d_t - LCTS \left(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right) + \sigma_t \xi_t,$$

$$\xi_t \sim stdCTS \left(\alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right),$$

$$\sigma_t^2 = (\alpha_0 + \alpha_1 \sigma_{t-1}^2 (\xi_{t-1} - k_t)^2 + \beta_1 \sigma_{t-1}^2) \wedge \rho$$

által megadott folyamat kockázatmentes lesz. Ezt a folyamatot CTS-GARCH opcióárazási modellnek nevezzük. Látható, hogy a részvény ára ebben a modellben a következő:

$$S_t = S_0 exp \left(\sum_{j=1}^t \left(r_j - d_j - LCTS \left(\sigma_j; \alpha, \tilde{\lambda}_+(j), \tilde{\lambda}_-(j) \right) + \sigma_j \xi_j \right) \right)$$

Most megmutatjuk, hogy a piaci folyamatból hogyan kaphatjuk meg a kockázatmentes folyamatot. Tegyük fel tehát, hogy sikerült becsülni a piaci GARCH-paramétereket $(\alpha_0, \alpha_1, \beta_1)$, a CTS paramétereket $(\alpha, \lambda_+, \lambda_-)$, egy konstans $\lambda_t = \lambda$ paramétert, és a $\sigma_{t_0}^2$ kezdeti feltételes varianciát. A következő algoritmust használjuk:

1. Legyen $t = t_0$
2. Keressük meg a 4.1.1. Állítás feltételeinek eleget tevő $\tilde{\lambda}_+(t)$ és $\tilde{\lambda}_-(t)$
3. Generáljunk egy $\xi_t \sim stdCTS \left(\alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right)$ valváltozót
4. Legyen $S_t = S_{t-1} exp \left(r_t - d_t - LCTS \left(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right) + \sigma_t \xi_t \right)$
5. Legyen $k_t = \lambda_t + \frac{1}{\sigma_t} \left(LCTS \left(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t) \right) - LCTS \left(\sigma_t; \alpha, \lambda_+, \lambda_- \right) \right)$
6. Legyen $t=t+1$, és $\sigma_t^2 = (\alpha_0 + \alpha_1 \sigma_{t-1}^2 (\xi_{t-1} - k_t)^2 + \beta_1 \sigma_{t-1}^2) \wedge \rho$
7. Ismételjük a fenti lépéseket amíg t nem lesz nagyobb T -nél

4.2 Az MTS-GARCH modell

Legyen most $\varepsilon_t \sim stdMTS(\alpha, \lambda_+, \lambda_-)$. A CTS-hez hasonlóan $E(e^{x\varepsilon_t}) < \infty$ ha $x \in (-\lambda_-, \lambda_+)$, így $\rho \in (0, \lambda_+^2)$. Az így felépített modellt nevezzük MTS-GARCH-nak.

A következő állítás a 4.2.1-eshez hasonló.

4.2.1. Állítás: *Állítás: Nézzük az MTS-GARCH modellt T időhorizonttal, és legyen $t < T$ rögzített. Tegyük fel, hogy $\tilde{\lambda}_+(t)$ és $\tilde{\lambda}_-(t)$ eleget tesz a következő feltételeknek:*

$$\begin{aligned} \tilde{\lambda}_+(t) &> \rho \\ \tilde{\lambda}_+(t)^{\alpha-2} + \tilde{\lambda}_-(t)^{\alpha-2} &= \lambda_+^{\alpha-2} + \lambda_-^{\alpha-2}, \text{ és} \end{aligned}$$

$$\frac{\Gamma^{\frac{1-\alpha}{2}}(\lambda_+^{\alpha-1} - \lambda_-^{\alpha-1} - (\tilde{\lambda}_+^{\alpha-1} - \tilde{\lambda}_-^{\alpha-1}))}{\sqrt{\pi}\Gamma(1-\frac{\alpha}{2})(\lambda_+^{\alpha-2} - \lambda_-^{\alpha-2})} = \lambda_t + \frac{1}{\sigma_t} \left(L_{MTS}(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t)) - L_{MTS}(\sigma_t; \alpha, \lambda_+, \lambda_-) \right)$$

Ebben az esetben létezik a P_t -vel ekvivalens Q_t mérték, mely alatt

$$\varepsilon_t + k_t \sim stdMTS(\alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t)),$$

ahol

$$k_t = \lambda_t + \frac{1}{\sigma_t} \left(L_{MTS}(\sigma_t; \alpha, \tilde{\lambda}_+(t), \tilde{\lambda}_-(t)) - L_{MTS}(\sigma_t; \alpha, \lambda_+, \lambda_-) \right)$$

Az MTS-GARCH opcióárazási modell pontosan úgy épül fel, mint a CTS, és a kockázatmentes folyamat algoritmikus kiszámítása is ugyanúgy történik, csak a 2. lépésben a 4.2.1. Állítás igazságát kell ellenőrizni, illetve stdCTS helyett mindenhol stdMTS változókat használunk.

4.3 A KR-GARCH modell

Ha a temperált stabilis GARCH modellben $\varepsilon_t \sim stdKR(\alpha, r_+, r_-, p_+, p_-)$, és teljesül, hogy

$$\begin{cases} p_{\pm} \in (1/2 - \alpha_j, \infty) \setminus \{0\} & \text{ha } \alpha \in (0, 1) \\ p_{\pm} \in (1 - \alpha, \infty) \setminus \{0\} & \text{ha } \alpha \in (1, 2) \end{cases}$$

akkor KR-GARCH modellről beszélünk. Mivel $E(e^{x\varepsilon_t}) < \infty$ ha $x \in (-1/r_-, 1/r_+)$, ezért $\rho \in (0, 1/r_+^2)$

Állítás: *Nézzük a KR-GARCH modellt T időhorizonttal, és legyen $t < T$ rögzített. Tegyük fel, hogy $\tilde{r}_+(t)$, $\tilde{r}_-(t)$, $\tilde{p}_+(t)$, $\tilde{p}_-(t)$ eleget tesz a következő feltételeknek:*

$$\tilde{r}_+(t) > \rho$$

$$\frac{\tilde{p}_+(t)+2}{\tilde{p}_+(t)+\alpha} \tilde{r}_+(t)^{\alpha-2} = \frac{p_++2}{p_++\alpha} r_+^{\alpha-2}$$

$$\frac{\tilde{p}_-(t)+2}{\tilde{p}_-(t)+\alpha} \tilde{r}_-(t)^{\alpha-2} = \frac{p_-+2}{p_-+\alpha} r_-^{\alpha-2}$$

$$\frac{\Gamma(1-\alpha)}{2\Gamma(2-\alpha)} \left(\frac{\tilde{p}_+(t)+2}{\tilde{r}_+(t)(\tilde{p}_+(t)+1)} - \frac{\tilde{p}_-(t)+2}{\tilde{r}_-(t)(\tilde{p}_-(t)+1)} - \frac{p_++2}{r_+(p_++1)} + \frac{p_-+2}{r_-(p_-+1)} \right) =$$

$$\lambda_t + \frac{1}{\sigma_t} (L_{KR}(\sigma_t; \alpha, \tilde{r}_+(t), \tilde{r}_-(t), \tilde{p}_+(t), \tilde{p}_-(t)) - L_{KR}(\sigma_t, \alpha, r_+, r_-, p_+, p_-))$$

*Ebben az esetben létezik a P_t -vel ekvivalens Q_t mérték, mely alatt $\varepsilon_t + k_t \sim stdKR(\tilde{r}_+(t), \tilde{r}_-(t), \tilde{p}_+$
ahol*

$$k_t = \lambda_t + \frac{1}{\sigma_t} (L_{KR}(\sigma_t; \alpha, \tilde{r}_+(t), \tilde{r}_-(t), \tilde{p}_+(t), \tilde{p}_-(t)) - L_{KR}(\sigma_t, \alpha, r_+, r_-, p_+, p_-))$$

A modell további felépítése hasonló az előző két esetéhez.

5. Szimulációs eljárások

Ebben a szakaszban mutatunk néhány numerikus módszert, melyekkel szimulálhatjuk a korábban definiált folyamatokat.

Először Poirot és Tankov[11] módszerét ismertetem, amely klasszikus temperált stabilis folyamatok függvényeinek Monte Carlo módszeres becslésére használatos. Ez a többivel ellentétben nem egy trajektóriánkénti szimuláció, viszont éppen ezért sokkal jobb futási eredményekre képes. Tehát ha nincs szükségünk a teljes folyamat ismeretére, csak valamilyen függvényét akarjuk becsülni, akkor ez a leggyorsabb eljárás.

A módszer lényege, hogy az eredeti folyamatot két másik Lévy-folyamat összegére bontjuk, melyekhez konstruálni tudunk egy olyan ekvivalens mértéket, mely alatt azok stabilisak lesznek.

Mivel stabilis folyamatot könnyedén tudunk szimulálni, így a szimulációt az alatt a mérték alatt végezzük el. A függvény régi mérték alatti várható érték pedig könnyen megfogható kapcsolatban van az új mérték alattival, így egyszerű számolással megkaphatjuk abból.

Legyen tehát X_t egy temperált stabilis Lévy folyamat (Ω, F, P) -n,

$$\nu(dx) = \frac{c_+ e^{-\lambda_+ x}}{x^{1+\alpha_+}} 1_{x>0} + \frac{c_- e^{-\lambda_- |x|}}{|x|^{1+\alpha_-}} 1_{x<0} \text{ Lévy-sűrűségfüggvénnyel.}$$

Bontsuk fel X_t -t $X_t^+ + X_t^-$ -ra, ezeknek a karakterisztikus tripletjei legyenek $(0, \nu_+, \gamma_+)$ és $(0, \nu_-, \gamma_-)$, Lévy sűrűségfüggvények pedig

$$\nu_+(dx) = \frac{c_+ e^{-\lambda_+ x}}{x^{1+\alpha_+}} 1_{x>0}, \text{ és}$$

$$\nu_-(dx) = \frac{c_- e^{-\lambda_- |x|}}{|x|^{1+\alpha_-}} 1_{x<0}$$

Csináljunk egy c konstanst a következő képpen:

Ha $0 < \alpha < 1$, akkor

$$c = -\lambda_+ \gamma_0^+ \Gamma(-\alpha_+) \lambda_+^{\alpha_+} c_+ + \lambda_- \gamma_0^- \Gamma(-\alpha_-) \lambda_-^{\alpha_-} c_-$$

ebben az esetben a Lévy-Hincsin formulában szereplő csonkító függvényünk a konstans 0 lesz

$1 < \alpha < 2$ esetén a csonkítófüggvénynek az identitásfüggvényt választjuk, így

$$c = -\lambda_+ \gamma_c^+ \Gamma(-\alpha_+) \lambda_+^{\alpha_+} c_+ (\alpha_+ - 1) + \lambda_- \gamma_c^- \Gamma(-\alpha_-) \lambda_-^{\alpha_-} c_- (\alpha_- - 1).$$

Ekkor $U_t = \lambda_+ X_t^+ - \lambda_- X_t^- + ct$ esetén e^{U_t} P-martingál lesz, továbbá

a $\frac{dQ}{dP} \mid F_t = e^{U_t}$ által definiált Q mérték ekvivalens P-vel, és Q alatt X_t^+ és X_t^-

stabilis folyamatok lesznek.

X_t^+ és X_t^- karakterisztikus tripletjei Q alatt $(0, \tilde{\nu}_+, \tilde{\gamma}_+)$ és $(0, \tilde{\nu}_-, \tilde{\gamma}_-)$, a Lévy-sűrűségfüggvények

$$\tilde{\nu}_+(x) = \frac{c_+}{x^{1+\alpha_+}} \mathbf{1}_{x>0} \text{ és } \tilde{\nu}_-(x) = \frac{c_-}{|x|^{1+\alpha_-}} \mathbf{1}_{x<0}$$

A gammák pedig a korábban bemutatott $\tilde{\gamma}_h - \gamma_h = \int_{-\infty}^{\infty} h(x) (\nu' - \nu)(dx)$ feltételből következően

$0 < \alpha < 1$ esetén a konstans 0 csonkítófüggvény miatt $\tilde{\gamma}_0^+ = \gamma_0^+$ és $\tilde{\gamma}_0^- = \gamma_0^-$,

$1 < \alpha < 2$ esetén pedig

$$\tilde{\gamma}_c^+ = \gamma_c^+ + c_+ \int_0^{\infty} \frac{1-e^{-\lambda_+ x}}{x^{\alpha_+}} dx = c_+ \lambda_+^{\alpha_+-1} \Gamma(1 - \alpha_+), \text{ illetve}$$

$$\tilde{\gamma}_c^- = \gamma_c^- + c_- \int_0^{\infty} \frac{1-e^{-\lambda_- |x|}}{|x|^{\alpha_-}} dx = c_- \lambda_-^{\alpha_- - 1} \Gamma(1 - \alpha_-)$$

Megjegyzendő, hogy X_t^+ és X_t^- közül az egyikből egy kt lineáris függvényt kivonva, a másikhoz pedig hozzáadva ugyanúgy teljesülnek a kívánt egyenlőségek, azaz a felbontás csak lineáris függvény erejéig egyértelmű.

Q definíciója miatt X_T F_T -mérhető f függvényeire fennáll, hogy

$$E^P [f(X_T)] = E^Q \left[f(X_T) e^{-\lambda_+ X_T^+ + \lambda_- X_T^- - cT} \right]$$

A jobb oldali várható értéket pedig Q alatt tudjuk becsülni, hiszen Q alatt stabilis folyamatokat kell kiértékelni benne. $f(X_T)$ Monte Carlo becslése, $\hat{f}(X_T)$ így nem más, mint

$$\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N f(X_T^i) \exp(-\lambda_+ X_T^{i,+} + \lambda_- X_T^{i,-} - cT)$$

Amennyiben CGMY folyamatot szeretnénk szimulálni, vannak más lehetőségeink is. Az első lehetőség, hogy átskálázott Brown-mozgásként tekintünk a folyamatra, és az átskálázó folyamat, és a Brown mozgás szimulálásával kapunk megfelelő eloszlású eredményt. Az eljárás Yor és Madan[12] munkájában szerepel.

Állítás: *Legyen $c, \lambda_+, \lambda_- > 0$, Z pedig egy szubordinátor, azaz egy monoton növő Lévy folyamat, 0 drifttel, és*

$$\nu_Z(x) = \frac{C e^{\frac{\alpha}{2}A^2 - \frac{\alpha}{4}B^2} D_{-\alpha}(B\sqrt{x})}{x^{\frac{\alpha}{2}+1}}$$

Lévy-mértékkel; itt D a parabolikus-henger függvény, $A = \frac{\lambda_- - \lambda_+}{2}$, és $B = \frac{\lambda_- + \lambda_+}{2}$

Ekkor az $X_t = AZ_t + W_{Z_t}$ átskálázott Wiener folyamat egy $c, \lambda_+, \lambda_-, \alpha$ paraméterű CGMY folyamat lesz.

A szimulációhoz tehát elég, ha a szubordinátor folyamatot és a Wiener folyamatot szimuláljuk. A szubordinátor folyamatra igaz a következő:

Állítás: Z_t abszolút folytonos egy $\alpha/2$ -stabilis szubordinátorra nézve. Az $\alpha/2$ szubordinátor Lévy mértéke

$$\nu_{\frac{\alpha}{2}}(x) = \frac{2^{-\frac{\alpha}{2}} \sqrt{\pi} C}{\Gamma(\frac{\alpha}{2} + \frac{1}{2}) x^{1+\frac{\alpha}{2}}} 1_{x>0} = \frac{K}{x^{1+\frac{\alpha}{2}}} 1_{x>0}$$

Továbbá fennáll a következő kapcsolat Z_t és az $\alpha/2$ szubordinátor között:

$$\nu_Z(x) = f(x) \nu_{\frac{\alpha}{2}}(x),$$

ahol

$$f(x) = \frac{2^{\frac{\alpha}{2}} \Gamma(\frac{\alpha}{2} + \frac{1}{2}) e^{\frac{\alpha}{2}A^2 - \frac{\alpha}{4}B^2} D_{-\alpha}(B\sqrt{x})}{\sqrt{\pi}}$$

Ez az $f(x) \leq 1$, így Rosinski elutasító eljárásával[2] szimulálhatjuk Z trajektóriáit a stabilis subordinátoréból. Így a teljes szimuláció a következő módon történik:

Először szimulálni fogjuk az $\alpha/2$ szubordinátort, mégpedig egy compound Poisson folyamattal, melynek Lévy-mértéke $\frac{K}{x^{1+\frac{\alpha}{2}}} 1_{x>0}$, driftje pedig

$$d = \int_0^\varepsilon y \frac{K}{y^{1+\frac{\alpha}{2}}} 1_{y>0} dy = \frac{K\varepsilon^{1-\frac{\alpha}{2}}}{1-\frac{\alpha}{2}}$$

A drifttel azt érjük el, hogy az ε -nál kisebb ugrásokat pont a várható értékükre cseréljük az adott intervallumon. ε csökkentésével pontosabb szimuláció érhető el, a futási idő rovására.

Ezután a stabilis subordinatorból Rosinski eljárásával szimuláljuk Z -t. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a stabilis szubordinátor y_i ugrásai közül azokat tartjuk meg, amelyre $f(y_i) > U_i$, ahol U_i egy egyenletes eloszlású valószínűségi változó 0 és 1 között. Tehát Z közelítése: $\hat{Z}_t = td + \sum_i y_i 1_{f(y_i) > U_i}$.

Végül pedig X_t közelítése: $\hat{X}_t = A\hat{Z}_t + W_{\hat{Z}_t}$

Egy másik, és sokkal általánosabb lehetőség végtelen véletlen sor limeszeként felírni a folyamatot. Ez az eljárás Bianchi et al[9] cikkjében található, és egy speciális esete a Rosinski[1] által bebizonyított előállításnak.

Állítás: Legyen $\{U_j\}$ független, $(0, T)$ -n egyenletes eloszlású valószínűségi változókból álló sorozat, $\{E_j\}$ és $\{E'_j\}$ 1 paraméterű exponenciálisokból álló i.i.d. sorozatok, $\Gamma_j = E'_1 + \dots + E'_j$, $\{V_j\}$ szintén i.i.d., $P(V_j = -G) = P(V_j = M) = \frac{1}{2}$. Feltételezzük, hogy ezek a sorozatok (Γ_j -t kivéve) kölcsönösen is függetlenek. Legyen Y 0 és 2 közötti konstans, $\|\sigma\| = \sigma(S^{d-1}) = 2C$. Ekkor

$$\sum_{j=1}^{\infty} \left[\left(\frac{Y\Gamma_j}{2C} \right)^{-1/Y} \wedge E_j U_j^{1/Y} |V_j|^{-1} \right] \frac{V_j}{|V_j|} I_{\{U_j \leq t\}} + tb_T, \quad t \in [0, T],$$

ahol $b_T =$

$$\begin{cases} -\Gamma(1-Y)C(M^{Y-1} - G^{Y-1}) & \text{ha } Y \neq 1 \\ (2e^* + \log(2TC))C(M^{Y-1} - G^{Y-1}) - C(G^{Y-1}\log G - M^{Y-1}\log M) & \text{ha } Y = 1 \end{cases}$$

majdnem mindenütt és egyenletesen konvergál egy $(C, G, M, Y, 0)$ paraméterű CGMY-folyamathoz. A képletben szereplő e^* az Euler konstans

A KR-temperált stabilis folyamatoknak is létezik hasonló előállítása, mely a következő: Legyen itt is $\{U_j\}$ független, $(0, T)$ -n egyenletes eloszlású valószínűségi változókból álló sorozat, $\{E_j\}$ és $\{E'_j\}$ 1 paraméterű exponenciálisokból álló i.i.d. sorozatok, $\Gamma_j = E'_1 + \dots + E'_j$. Legyenek $\alpha \in (0, 2)$, $k_+, k_-, r_+, r_- > 0$, $p_-, p_+ \in (-\alpha, \infty) \setminus \{-1, 0\}$ konstansok. Legyen $\{V_j\}$ i.i.d. a következő sűrűségfüggvénnyel:

$$f_V(r) = \frac{1}{\|\sigma\|} \left(k_+ r_+^{-p_+} I_{\{r > \frac{1}{r_+}\}} r^{-\alpha-p_+-1} + k_- r_-^{-p_-} I_{\{r < -\frac{1}{r_-}\}} |r|^{-\alpha-p_- -1} \right)$$

ahol $\|\sigma\| = \frac{k_+ r_+^\alpha}{\alpha + p_+} + \frac{k_- r_-^\alpha}{\alpha + p_-}$

Itt is feltesszük, hogy $\{U_j\}$, $\{E_j\}$, $\{E'_j\}$, $\{V_j\}$ kölcsönösen függetlenek.

A 0 és 1 közötti α -ra, illetve a megfelelő paraméterfeltételeket teljesítő eloszlásokra egyszerűbb alakja van a végtelen sorral való előállításnak, de az eloszláscsalád többi tagját is el lehet készíteni, még ha több munka is van vele. Lássuk először az egyszerűbb esetet:

Ha $\alpha \in (0, 1)$, vagy $\alpha \in [1, 2)$ és $k_+ = k_-$, $r_+ = r_-$, $p_+ = p_-$, akkor a

$$\sum_{j=1}^{\infty} I_{\{U_j \leq t\}} \left(\left(\frac{\alpha \Gamma_j}{T \|\sigma\|} \right)^{-1/\alpha} \wedge E_j U_j^{1/\alpha} |V_j|^{-1} \right) \frac{V_j}{|V_j|} - \Gamma(1-\alpha) \left(\frac{k_+ r_+}{p_+ + 1} - \frac{k_- r_-}{p_- + 1} \right)$$

végtelen sor majdnem mindenütt és egyenletesen konvergál a $(k_+, k_-, r_+, r_-, p_+, p_-, \alpha, 0)$ paraméterű KR-temperált stabilis folyamathoz.

Ha $1 \leq \alpha < 2$, akkor a következő végtelen sor adja a kívánt eredményt:

$$\sum_{j=1}^{\infty} \left[I_{\{U_j \leq t\}} \left(\left(\frac{\alpha \Gamma_j}{T \|\sigma\|} \right)^{-1/\alpha} \wedge E_j U_j^{1/\alpha} |V_j|^{-1} \right) \frac{V_j}{|V_j|} - \frac{t}{T} \left(\frac{\alpha_j}{T \|\sigma\|} \right)^{-1/\alpha} x_0 \right] + tb_T,$$

$$b_T = \begin{cases} \alpha^{-1/\alpha} \zeta\left(\frac{1}{\alpha}\right) T^{-1} (T \|\sigma\|)^{1/\alpha} x_0 - \Gamma(1 - \alpha) x_1 & \text{ha } 1 < \alpha < 2 \\ (2e^* + \log(T \|\sigma\|)) x_1 - \left(\frac{k_+ r_+}{p_+ + 1} \left(\log r_+ - \frac{1}{p_+ + 1}\right) - \frac{k_- r_-}{p_- + 1} \left(\log r_- - \frac{1}{p_- + 1}\right)\right) & \text{ha } \alpha = 1 \end{cases},$$

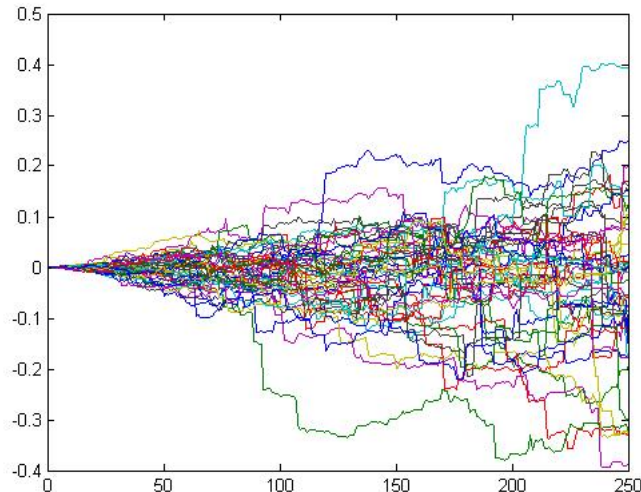
$$x_0 = \|\sigma\|^{-1} \left(\frac{k_+ r_+^\alpha}{\alpha + p_+} - \frac{k_- r_-^\alpha}{\alpha + p_-}\right), \quad x_1 = \frac{k_+ r_+}{p_+ + 1} - \frac{k_- r_-}{p_- + 1}$$

Végül tekintsünk egy konkrét opcióárazási példát, adott kockázatmentes paraméterek mellett. A modellek közül a választásunk a CGMY-ra esett. Látni fogjuk, hogy a kapott implicit volatilitások jól visszaadják a piacon tapasztaltakat, a kirajzolódó alakzatot implied volatility smile-nak nevezzük. A szimulációhoz feltételezzük, hogy a részvény ára jelen pillanatban 100 dollár, a kockázatmentes kamatrátát 0.04, és negyedéves vételi opciót szeretnénk árazni, azaz $T=0.25$. Tegyük fel, hogy kockázatmentes paramétereink a következők: $C=0.5$, $G=3.5$, $M=2$, $Y=0.75$. A részvényárdinamikánk: $S_t = 100e^{X_t}$

Célunk az opciók árának, és az implicit volatilitásnak a kiszámítása. Az implicit volatilitást úgy kaphatjuk meg, hogy először kiszámítjuk, a modellünk szerint kapott opcióárat adott kötési ár és lejáratidő mellett a Black-Scholes formula milyen volatilitási paraméter mellett adná vissza, utána pedig a kötési árak függvényében kirajzoljuk a kapott volatilitásokat.

A K kötési árú call opció ára $e^{-rT} E((S_T - K)^+) = e^{-0.01} E((S_T - K)^+)$

Első lépésben szimuláljunk 1000 trajektóriát, a végtelen sorok módszerét használva. Az alábbi ábrán ezen trajektóriák közül látható 50 darab.

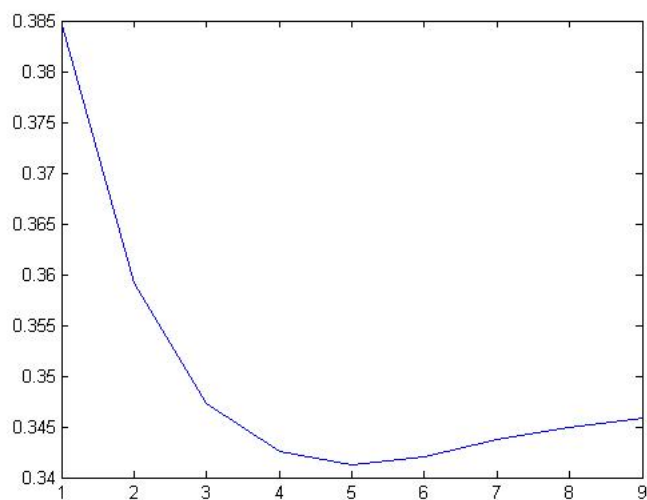
Ezzel a módszerrel 0 várható értékű CGMY folyamatokat szimuláltunk, nekünk azonban a kockázatmentesség miatt olyanra van szükségünk, amelyre teljesül hogy

$Ee^{X_t} = e^{rT} = e^{0.01}$. Emiatt az 1000 darab X_T mindegyikéhez adjuk hozzá azt az L konstanst, mellyel teljesül az $\frac{1}{1000} \sum_{j=1}^{1000} e^{X_{T,j}+L} = e^{0.01}$ egyenlőség, itt $X_{T,j}$ a j . szimuláció során kapott értéke X_T -nek. Ezt az L számot természetesen az eloszlás Laplace exponensének kiszámításával is megkaphattuk volna, hiszen L a tapasztalati Laplace exponensnek és a kamatrátának a különbségének az ellentettje..

A call opció árának becslése így $C(K) = \frac{1}{1000} e^{-0.01} \sum_{j=1}^{1000} \max(S_{T,j} - K, 0)$, ahol $S_{T,j} = e^{X_{T,j}}$

A kapott árak, és a hozzájuk tartozó implicit volatilitások a következők:

Kötési ár	Opció ár
80	21.7304
85	17.3213
90	13.3370
95	10.0128
100	7.2721
105	5.1483
110	3.5597
115	2.4003
120	1.5779

A kapott implicit volatilitások jól visszaadják a piacon tapasztalt alakot.

6. Összefoglalás

Dolgozatomat a Lévy folyamatok alapvető tételeinek bemutatásával kezdtem. Ezután a temperált stabilis eloszlások fogalmát definiáltam, és bemutattam fontosabb tulajdonságaikat, ehhez Rosinski[2] munkáját használtam fel. A második fejezetben a CTS, MTS és KR eloszlások leírása történt. Az MTS eloszláshoz Kim et al[10], a KR eloszláshoz Kim et al[7] munkáját használtam fel. A harmadik fejezetben a második fejezet eloszlásaiból készített folytonos piaci modelleket mutattam be, ezekhez Kim et al[8] munkája volt a támaszpont számomra. A negyedik részben a CTS-GARCH, azt MTS-GARCH és a KR-GARCH modellekkel foglalkoztam, Kim et al[8] cikkjét felhasználva. Az ötödik fejezetben KR és CTS folyamatok szimulálása található, illetve egy példafolyamaton keresztül a Monte Carlo módszeres opcióárzás bemutatása, és az implicit volatilitások kiszámítása. A szimulációhoz használt programot MATLAB R2009B programban írtam, a programkódok megtalálhatóak a függelékben.

Felhasznált irodalom:

1. K. Sato, *Lévy Processes and Infinitely Divisible Distributions*. Cambridge University Press, (1999)
2. Jan Rosinski, Tempering Stable Processes, *Stochastic processes and their applications*, 117(6):677-707. (2007)
3. Jan Rosinski, Series representations of Lévy processes from the perspective of point processes, *Lévy processes-Theory and Applications*, pp. 401-415. Birkhauser, Boston, (2001)
4. J.-C. Duan, The GARCH Option Pricing Model. *Mathematical Finance* 5, 1, 13-32. (1995)
5. I. Koponen, Analytic approach to the convergence of truncated Lévy flights towards the Gaussian stochastic process. *Physical Review E*, 52, 1197-1199. (1995)
6. P. Carr, H. Geman, P. Madan, M. Yor, The fine structure of asset returns: An empirical investigation. *Journal of Business*, 75, 305-332. (2002)
7. Y. S. Kim, S. T. Rachev, M. L. Bianchi, F. J. Fabozzi, A new tempered stable distribution, and its application to finance. *Risk Assessment: Decisions in Banking and Finance*, pp. 51-84. Physika Verlag, Springer, (2007)
8. Y. S. Kim, S. T. Rachev, M. L. Bianchi, F. J. Fabozzi, Financial market models with Lévy processes and time-varying volatility. *Journal of Banking and Finance*, 32(7):1363-1378, (2008)
9. M. L. Bianchi, S. T. Rachev, Y. S. Kim, F. J. Fabozzi, *Tempered stable distributions and processes in finance: numerical analysis*, May 30, 2008
10. Y. S. Kim, S. T. Rachev, D. M. Chung, M. L. Bianchi, *The modified tempered stable distribution, GARCH Models and Option Pricing*, (2006) (Revised 2008)
11. J. Poirot, P. Tankov, Monte Carlo Option Pricing for Tempered Stable(CGMY) Processes. *Asia-Pacific Financial Markets*, 13(4):327-344, (2006)
12. M. Yor, D. B. Madan, CGMY and Meixner subordinators are absolutely continuous with respect to one sided stable subordinators, Prépublication du Laboratoire de Probabilités et Modèles Aléatoires, (2005)

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretném megköszönni témavezetőmnek, Márkus Lászlónak a téma kiválasztásában és annak feldolgozásában nyújtott, idejét nem kímélő segítségét.

A felhasznált program kódja:

```
const_euler= 0.57721566490153286060651209008240243104215933593992;
lambda=1;
clear X
clear V
clear E
clear F
clear Gamma
if (0<Y) && (Y<2) && Y~=1 bT=-gamma(1-Y)*C*(M^(Y-1)-G^(Y-1));
else if Y == 1 bT= (2*const_euler + log(2*T*C))*C*(M^(Y-1)-G^(Y-1))-C*(G^(Y-
1)*log(G)-M^(Y-1)*log(M));
end X=zeros(250,1000);
l=1;
for l=1:1:1000
for j=1:N
N a=randi(2,1);
if a==1 V(j)=-G;
else if a==2 V(j)=M;
end
end
U= T*rand(N,1);
E=exprnd(lambda,N,1);
F=exprnd(lambda,N,1);
Gamma(1)=F(1);
for i=2:N, Gamma(i)=Gamma(i-1)+F(i); end
s=1;
for t=(T/250):(T/250):T,
Z=zeros(N,1);
for j=1:N,
if U(j)<=t Z(j)= min((Y*Gamma(j)/(2*C))^(-1/Y),E(j)*(U(j)^(1/Y))*(abs(V(j))^(1)) * V(j)/abs(V(j))); else Z(j)= 0; end j=j+1;
end
X(s,l)=sum(Z)+t*bT;
s=s+1;
end
l=l+1; end
```

```
m=1
Impv=zeros(9,1)
for K=80:5:120
clear S clear Ppr clear Cpr
for f=1:1:1000 S(f)=100*exp(X(250,f)+0.0735); f=f+1; end
for a=1:1:1000 Ppr(a)=max(K-S(a),0); end
for b=1:1:1000 Cpr(b)=max(S(b)-K,0); end
Impv(m)=blsimpv(100,K,0.04,0.25,sum(Cpr)/1000*exp(-0.01));
m=m+1;
end
```